

Recenzja rozprawy doktorskiej:
ks. mgr. lic. Stanisław Wroński, *Rola i znaczenie chrześcijańskiej postawy*
śłużby wspólnotowej w świetle nauczania bł. Stefana Wyszyńskiego (1901–1981)

Do najważniejszych wydarzeń w Kościele katolickim w Polsce, w 2026 roku, należy zaliczyć odbytą w dniu 6 czerwca beatyfikację polskich salezjanów męczenników, czy mające się odbyć na przełomie 2026 i 2027 roku w Łodzi spotkania młodych Taizé.

Nie należy także zapomnieć o przypadających w tym roku kilku ważnych rocznicach związanych z życiem i posługą kard. Stefana Wyszyńskiego: 70-lecie Jasnogórskich Ślubów Narodu Polskiego, 80-lecie sakry biskupiej, 125-lecie urodzin, 45. rocznica śmierci oraz 5. rocznica beatyfikacji. W kontekście licznych zagrożeń w życiu społeczno-politycznym dla chrześcijan w powojennej Polsce (np. utrudnienia w swobodnym wyznawaniu wiary w niektórych środowiskach społecznych) Prymas Tysiąclecia jawił się wobec władz PRL jako „pasterz”, który zwracał się w imieniu swojej „owczarni”; wierni zaś przemawiali do rządzących jego głosem, domagając się poszanowania elementarnych praw osoby ludzkiej, wolności jednostki, Kościoła i narodu, ochrony małżeństwa i rodziny, możliwości swobodnego praktykowania swojej wiary nie tylko prywatnie, lecz również w życiu publicznym.

Bł. Stefan Wyszyński pozostawił po sobie obszerną twórczość obejmującą liczne artykuły naukowe, listy pasterskie, homilie i przemówienia kierowane do różnych środowisk w Kościele polskim, która później stała się inspiracją dla wielu badaczy, czego owocem jest wiele wnikliwych opracowań naukowych.

Także powołane do życia 2023 roku w Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego Centrum Myśli bł. Kardynała Stefana Wyszyńskiego, na czele którego stanął jako pierwszy dyrektor ks. dr. hab. Rafał Bednarczyk, prof. ucz., zajęło się pogłębianiem refleksji nad dziedzictwem i nauczaniem Prymasa Tysiąclecia, które pozostaje aktualne i inspirujące również dla współczesnych pokoleń. Uniwersytet odgrywa dziś również istotną rolę w wydaniu krytycznym zapisków Prymasa. Wchodzi on bowiem w skład grupy sześciu instytucji wydających *Pro memoria*. Te „pamiętniki” są cennymi świadectwami życia kard. St. Wyszyńskiego oraz źródłem informacji o Kościele w Polsce, w latach 1948–1981.

Bogata twórczość bł. Stefana Wyszyńskiego stała się inspiracją do napisania rozprawy doktorskiej ks. mgr. lic. Stanisława Wrońskiego zatytułowanej *Rola i znaczenie chrześcijańskiej postawy służby wspólnotowej w świetle nauczania bł. Stefana Wyszyńskiego (1901–1981)*. Swoje badania na ten temat ubogacił m. in. poprzez studia w Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, solidną kwerendę oraz umiejętności naukowo-praktyczne, które wyniósł z uczestnictwa w seminarium doktoranckim swego Promotora, ks. Dziekana Rafała Bednarczyka.

Moja opinia doktorska, dotycząca rozprawy ks. St. Wrońskiego, zawiera następujące elementy: wartość merytoryczna dysertacji, ocena formalna pracy, jej wartość praktyczna, kwestie do dyskusji i wnioski końcowe.

1. Wartość merytoryczna dysertacji

a/ Układ rozprawy

Dysertacja doktorska ks. mgr. lic. St. Wrońskiego liczy 310 stron. Jej strukturę tworzą: strona tytułowa, spis treści, wykaz skrótów, wstęp, cztery rozdziały, zakończenie oraz bibliografia. Tytuł rozprawy *Rola i znaczenie chrześcijańskiej postawy służby wspólnotowej w świetle nauczania bł. Stefana Wyszyńskiego (1901–1981)* zakłada przedstawienie roli i znaczenia chrześcijańskiej służby wspólnotowej w nauczaniu kard. St. Wyszyńskiego. I rzeczywiście Doktorant w taki właśnie sposób przedstawia to zagadnienie. Zdaniem recenzenta tytuł rozprawy jest adekwatny do jej treści.

Z kolei w pozytywnie opracowanym wstępie znajdują się wszystkie, właściwe tej części rozprawy aspekty merytoryczne. Docenić należy tu zabieg Autora, polegający na umieszczeniu kluczowych danych biograficznych dotyczących kard. St. Wyszyńskiego, zwłaszcza zarysowanie społeczno-kulturowego tła, w którym on swoją posługę realizował (ss. 8–11), uzasadnienie podjęcia zagadnienia badawczego (ss. 9–11) oraz dokładny opis stanu dotychczasowych badań nad podjętą problematyką (ss. 18–19).

Po koniecznych procedurach wstępu Autor przystąpił do rozwiązywania podjętego tematu w czterech rozdziałach. W rozdziale pierwszym zatytułowanym *Chrześcijańska koncepcja służby wspólnotowej* (ss. 23–92) kreśli on perspektywy dla teologicznego opisu postawy służby realizowanej na rzecz wspólnoty. W rozdziale tym podjęta została analiza biblijno-historyczna idei służby, do której odwoływał się kard. St. Wyszyński. Centralnym punktem odniesienia jest Jezus Chrystus, który dał przykład doskonałego posłuszeństwa woli Ojca oraz służby człowiekowi, czego najwyższym wyrazem była Jego ofiara złożona na krzyżu za zbawienie świata. Na drugim miejscu wzorem służby i posłuszeństwa jest dla Prymasa Maryja jako pokorna Służebnica Pańska. To od Niej winni uczyć się tej postawy w Kościele zarówno duchowni, jak i świeccy. W pierwszym rzędzie takie powołanie otrzymali apostołowie, które następnie przekazywali swoim pomocnikom (prezbiterom i diakonom) oraz następcom. W strukturze powołania do służby ważne miejsce zajmują osoby życia konsekrowanego z racji na składane śluby zakonne (w tym ślub posłuszeństwa). Ten ideał życia odnosi się także do świeckich, dla których postawa służby wspólnocie może wyrażać się na wiele sposobów, jednak motywacja wierności Bogu pozostaje stałym fundamentem.

W rozdziale drugim zatytułowanym *Rola postawy służby w życiu wspólnoty małżeńskiej* (ss. 93–145) Doktorant przedstawia refleksje dotyczące fundamentów wspólnoty małżeńskiej, do których należy zaliczyć także pielęgnowanie postawy służby. Na pierwszym miejscu odnosi się ona do relacji małżonków względem siebie, ponieważ dzięki temu mogą tworzyć harmonijną wspólnotę życia i wzajemnie przyczyniać się do osiągnięcia istotnych celów małżeństwa. Jednym z nich jest zapewnienie odpowiedniego dobrostanu osób i możliwości ich spełniania się we wspólnym życiu. Autor podkreślił tu także, że dla kard. Wyszyńskiego postawa służby w małżeństwie miała zawsze wielkie znaczenie dla wzajemnego wzrostu duchowego małżonków oraz w kontekście zadania wspólnego wychowania potomstwa. Uwagi przedstawione w

rozdziale uzupełnione są także nauczaniem Prymasa Wyszyńskiego na temat wyjątkowego znaczenia małżeństwa w życiu narodu i Kościoła, stąd tak bardzo w swoim przesłaniu kładł nacisk na właściwe pojmowanie małżeństwa, jako związku nierozzerwalnego.

Rozdział trzeci pt. *Rodzina jako Kościół domowy i wspólnota miłości służebnej* (ss. 146–195) ukazuje zadania małżeństwa i rodziny, będącej związkiem sakramentalnym. Konsekwencją zawarcia sakramentu małżeństwa, o czym przypominał stale kard. Wyszyński, jest także m. in. to, że stają się oni „Kościółem domowym”, a zatem wspólnotą życia i wiary. W tej części pracy ukazano więc, że sakrament małżeństwa przyczynia się do wzmocnienia darów łaski potrzebnych ochrzczonej do realizacji powołania małżeńskiego i rodzicielskiego. Autor, idąc za nauczaniem Prymasa, zwrócił także uwagę na to, że małżonkowie przez regularne uczestnictwo w sakramentach: Eucharystii oraz pokuty i pojednania, mogą w sobie odnawiać działanie łaski, aby lepiej troszczyć się nawzajem o siebie, wspólnie wzrastać duchowo, a przez to kroczyć drogą uświęcania. Chcąc je osiągnąć, istotne jest właściwe odczytywanie przez małżonków zadań wynikających z otrzymanego przez nich na chrzcie udziału w misji kapłańskiej, królewskiej i prorockiej Chrystusa. Ich realizacja nie jest możliwa bez bezpośredniego odniesienia do postawy służby podejmowanej z myślą o odpowiedzialności i konsekwencji w dążeniu do osiągnięcia zbawienia przez małżonków oraz ich dzieci.

W rozdziale czwartym pt. *Chrześcijańska postawa służby wspólnotowej w wymiarze moralno-społecznym* (ss. 196–263) wskazano na takie zagadnienia, obecne w nauczaniu kard. Wyszyńskiego, jak: obrona życia poczętego oraz pomoc osobom potrzebującym. Autor zwrócił tu uwagę na to, że służba jest – zdaniem Prymasa – zasadą życia społecznego i działalności politycznej. Jeżeli jest ona zwłaszcza w rodzinach fundamentem wzajemnych relacji rodziców i dzieci między sobą, to taka postawa ma szansę być przeniesiona na stosunki społeczne i narodowe. Preferowanie postawy służby nie wynika jedynie z tego, że dzięki niej społeczeństwo lepiej i sprawniej funkcjonuje, ale także z faktu, że jest to także powołanie chrześcijańskie. Oznacza to, że spełnienie się i pełny rozwój chrześcijanina możliwy jest wyłącznie poprzez realizację postawy służby. Jest to droga, do podjęcia której człowiek otrzymuje od Boga wsparcie w postaci łaski, a zatem sprostanie jej wymogom możliwe jest dzięki otwarciu się człowieka na jej działania.

Analiza struktury rozprawy doktorskiej ks. St. Wrońskiego przekonuje o jej merytorycznej poprawności. Należy podkreślić, że następstwo poszczególnych rozdziałów jest w niej spójne i logiczne. Analizy zawarte w kolejnych rozdziałach zmierzają konsekwentnie do realizacji celu pracy wyczerpując zagadnienie nakreślone w jej tytule. Treść poszczególnych rozdziałów poprzedzona jest wstępem a zakończona podsumowaniem zagadnień w nich przedstawionych. To zapewnia pracy ciągłość narracyjną oraz ułatwia lekturę. Recenzentowi zabrakło jednak w poszczególnych konkluzjach nawiązania do kolejnych rozdziałów.

Pozytywnie przedstawia się również zakończenie pracy (ss. 264–268). Dokonano w nim szczegółowego podsumowania poszczególnych wyników badań oraz przedstawiono wnioski końcowe. Doktorant wytycza też bardzo wiele nowych perspektyw badawczych związanych z przedmiotem pracy.

Ważną cechą każdej pracy naukowej jest jej źródłowość. Wykorzystana w dysertacji ks. St. Wrońskiego bibliografię należy ocenić pozytywnie. Jest ona okazała (przedstawiona na 42 stronach) oraz dobrana w sposób zasadny. Tak staranna i wnikliwa kwerenda wpłynęła z pewnością na wysoki poziom merytoryczny pracy. Obok źródeł biblijnych, w opracowaniu zostały uwzględnione dokumenty Soboru Watykańskiego II, niektóre encykliki papieży (Jana XXIII, Pawła VI oraz Jana Pawła II). Szczególnie jednak należy docenić bogaty zasób źródeł

podstawowych, czyli pisma kard. Stefana Wyszyńskiego. Zdaniem recenzenta dobrze się stało, że źródła zebrane w „Dokumentach Soboru Watykańskiego II” oraz „Dokumentach papieskich” uporządkowane zostały chronologicznie a nie alfabetycznie, gdyż takie ich uszeregowanie pozwala uchwycić hermeneutykę ciągłości w eklezyjalnym przekazie wiary. Pozytywnie też należy ocenić uwzględnienie w rozprawie nauczania współczesnych teologów (publikacje z XXI wieku) oraz wykorzystanie bogatej literatury obcojęzycznej (chodzi o publikacje w językach: angielskim, niemieckim i włoskim), co zawsze wnosi do rozprawy element nowości, oryginalności i umiędzynarodowienia.

b/ Cel i metoda pracy

Celowości wybranej przez Autora tematyki nie trzeba uzasadniać, gdyż postać i teologiczny namysł ks. kard. Stefana Wyszyńskiego jednoznacznie zasługuje na zachowanie i ocalenie dla przyszłych pokoleń. Cel swoich badań ks. Wroński zaprezentował we wstępie, gdzie podkreślił, że chodzi o poszukiwanie odpowiedzi na pytania badawcze koncentrujące się wokół kwestii roli postawy służby na rzecz różnych typów wspólnot w perspektywie nauczania bł. Stefana Wyszyńskiego, Prymasa Polski. We wstępie czytamy, że wydobyć istotnych akcentów jego nauczania dotyczącego roli i znaczenia postawy służby wspólnotowej, ich analiza, stanowi główny cel niniejszej dysertacji. Uchwycenie wyników przeprowadzonej w oparciu o źródła analizy pozwoli odpowiedzieć także na pytanie, na ile to nauczanie stanowi *novum* i oryginalny wkład Księdza Prymas w rozwój polskiej myśli teologicznej? Na gruncie teologii pastoralnej jawi się także pytanie o aktualność sformułowanych przez niego wniosków i wskazań w kontekście współczesnej sytuacji Kościoła w Polsce (ss. 19–20).

We wstępie Doktorant poświęcił także wiele miejsca metodologii badań własnych. Podstawowymi metodami badawczymi zastosowanymi w pracy są: metoda historyczna, krytyczna analiza źródeł, analityczna i porównawcza dla ukazania oryginalności refleksji kard. Wyszyńskiego. Ze względu na teologiczno-pastoralny charakter rozprawy uwzględniono także przy jej redagowaniu metody teologii pastoralnej zmierzające do wykazania znaczenia myśli Księdza Prymasa dla kreowania współczesnej strategii duszpasterskiej w Polsce (s. 20).

Zdaniem recenzenta cel badawczy został poprawnie sformułowany. Prawidłowa też jest jego realizacja.

c/ Ocena wyników badań

Należy stwierdzić, że rozprawa doktorska ks. St. Wrońskiego stanowi rozwiązanie problemu naukowego i jest twórczym rozwiązaniem w zakresie zastosowania własnych badań naukowych, tworzy też oryginalny wkład w rozwój polskiej myśli teologiczno-pastoralnej. Autor podjął się wielkiego zadania przebadania nauczania kard. St. Wyszyńskiego i zrealizował je konsekwentnie w swojej dysertacji.

Problem badawczy w niej podjęty jest aktualny i interesujący. Choć w bogatej literaturze, poświęconej kard. St. Wyszyńskiemu, można znaleźć wiele refleksji naukowych odnoszących się do różnych tematów jego społeczno-teologicznego nauczania, to jednak tych, które dotyczyły problematyki służby w życiu Kościoła, małżeństwa, rodziny oraz Narodu pojawiło się niewiele i to tylko w publikacjach mających charakter przyczynkowski bądź popularyzatorski. Wydaje się więc, że rozprawa wychodzi naprzeciw tym oczekiwaniom.

Trzeba też dodać, że praca jest dziełem w pełni samodzielnym. Doktorant zna stan badań w zakresie interesującego go tematu. W rozprawie nietrudno jest dostrzec jego ogólną wiedzę w dziedzinie nauk teologicznych oraz szczegółową wiedzę w zakresie podjętego tematu badawczego. Analiza rozprawy pozwala stwierdzić, że ks. Wroński posiada też umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Konsekwentnie bowiem zmierza do realizacji celu pracy, który został osiągnięty. Jego urzeczywistnieniu podporządkowana jest struktura oraz refleksje zawarte w jej poszczególnych partiach. Sądy wydawane w pracy są uzasadnione i logiczne.

2. Ocena formalna rozprawy

Recenzent pozytywnie ocenia stronę formalną niniejszej dysertacji. Praca spełnia wszystkie kryteria formalne, ponieważ posiada dobrze sformułowany, jasny i jednoznaczny tytuł. Przemyślana i logiczna struktura jej rozdziałów, paragrafów i mniejszych jednostek pracy wskazuje, że Autor zna dobrze tematykę, którą analizuje. W sposób systematyczny i stopniowy wprowadza on w omawiane zagadnienia. Zastosowanie ujawnionego we wstępie kryterium konstrukcyjnego daje czytelnikowi właściwą orientację w rozkładzie materiału (ss. 20–22). Ułatwia też zrozumienie jego podziału na rozdziały, paragrafy i punkty oraz podpunkty.

Te są zgodne z tematem pracy. Zasady tej wprawdzie nie łamie występująca w dysertacji dysproporcja w objętości niektórych rozdziałów (rozdz. I – 70 stron; rozdz. II – 55 stron; rozdz. III – 50 stron; rozdz. IV – 68 stron), to jednak wewnętrzna logika pracy domaga się takiej proporcjonalności. Niedoskonałością jest również brak krótkiego nawiązania – na końcu poszczególnych rozdziałów – do kolejnej partii materiału. Wtedy rozprawa nabrałaby większej płynności wywodu, a sformułowane wnioski z przeanalizowanego materiału stanowiłyby pomoc w utrwaleniu istotnych treści.

Należy podkreślić, że zaletą recenzowanej dysertacji jest jej staranny zapis, komunikatywność i precyzja narracji. Dysertacja jest napisana współczesnym językiem polskim. Cechuje się jasnym i zwięzłym stylem, co ułatwia jej czytanie i zrozumienie dla teologów i niespecjalistów z tej dziedziny. Autor posługuje się językiem właściwym dla dyscypliny naukowej, którą reprezentuje. Stosuje zdania krótkie i przejrzyste, dobrze stosuje też akapity, dzięki czemu lektura staje się łatwiejsza. Doktorant nie posiadał jednak miejscami umiejętności parafrazy przez co nie uniknął nadużywania cudzysłówów. Szczególnie zamieszczone w przypisach zbyt długie wypowiedzi kard. Wyszyńskiego oraz poboczne wątki narracji zakłócają – zdaniem recenzenta – jej poczytność.

Pod względem interpunkcyjnym i gramatycznym tekst robi pozytywne wrażenie. Podczas jej lektury recenzent zauważył tylko nieliczne nieścisłości. Są to najczęściej tzw. literówki: np. s. 224–25 – „jednocześnie”, itd.

Refleksje zawarte w pracy przedstawione są w oparciu o bogatą literaturę naukową oraz udokumentowane odwołaniem się do licznych źródeł. Zostały one także ubogacone w postaci przypisów dygresyjnych i odsyłających. Dzięki temu wnioski zawarte w pracy sformułowane zostały na podstawie dobrze przeprowadzonej analizy. Nie budzi zastrzeżeń forma skrócona opisów pozycji bibliograficznych powtórnie przywoływanych w przypisach, choć zdaniem recenzenta szkoda jednak, że w przypisach nie zastosowano konsekwentnie skrótów typu: tenże, tamże, por., zob. (np. s. 82 – Autor po raz pierwszy stosuje skrót „Tenże”, choć należało go zastosować już o wiele wcześniej, itd.).

Drobne spostrzeżenie dotyczy wykorzystania w dysertacji dokumentów Soboru Watykańskiego II. W wykazie bibliograficznym Autor podaje, że posługuje się ich tłumaczeniem z 1986, a nie z 2002 roku. Należy to uznać za pewien mankament, gdyż w najnowszym wydaniu tych dokumentów jest dokładniejsze tłumaczenie. Lepiej i dokładniej oddaje ono łaciński oryginał we współczesnej polszczyźnie, uwzględnia rozwój języka religijnego oraz eliminuje archaizmy i niedokładności pierwszych, posoborowych przekładów (np. s. 21 – jest „postawa służby w misji biskupów i kapłanów”, a powinno być „prezbiterów” – zob. „Dekret o posłudze i życiu prezbiterów *Presbyterorum ordinis*”, itp.).

Ostatnia uwaga dotyczy zastosowanych w rozprawie skrótów czasopism, które Autor stosuje w większości wypadków, zamieszczając jednak pełną nazwę w innych (np. s. 149 – „Wiadomości Diecezjalne Lubelskie”; s. 156 – „Tygodnik Warszawski”; s. 282 – „Notificationes”; s. 283 – „Irish Jurist”; s. 285 – „Symposium”; s. 289 – „Duchowość w Polsce”; s. 290 – „Studia Politologiczne”, itd.). Miejscami brakuje więc konsekwencji w ich tworzeniu. Zdarza się też, że w pracy jest skrót, a nie ma go w wykazie (np. KUL, PRL czy ZSSR). Zdaniem recenzenta skróty te należałoby opisać w wykazie, ponieważ w wielu wypadkach, zwłaszcza dla młodych czytelników są one dziś niezrozumiałe. W stosowaniu skrótów i odwołań brakuje także w tekście systematyczności. W opracowaniach akademickich i oficjalnych obowiązuje zasada, że przy pierwszym powołaniu autora w treści pracy podaje się jego pełne imię i nazwisko, a przy każdym kolejnym cytowaniu lub odwołaniu stosuje się już tylko inicjał imienia i nazwisko. Podobnie przy pierwszym użyciu danego terminu, instytucji lub pojęcia podaje się najpierw jego pełną nazwę, a w nawiasie okrągłym umieszcza się odpowiedni skrót lub akronim. W kolejnych miejscach w tekście korzysta się już wyłącznie ze skrótu. Doktorant nie stosuje tego w pracy konsekwentnie (np. s. 10 – jest „rok”, a na s. 8 – jest najpierw „r.”, itp.).

Podsumowując tę część recenzji należy podkreślić, że zgłoszone przez recenzenta uwagi mają raczej charakter drugorzędny i nie wpływają na negatywny odbiór rozprawy. Z formalnego punktu widzenia należy ją uznać za tekst przemyślany oraz dopracowany i staranny.

3. Wartość praktyczna rozprawy

Rozprawa ks. mgr. lic. Stanisława Wrońskiego posiada wartość praktyczną z wielu względów. Wypełnia m. in. lukę w wiedzy teologicznopastoralnej dotyczącej wpływu kard. Wyszyńskiego na rozwój polskiej myśli teologicznej. Ten wpływ wywierał Prymas na trzy sposoby: poprzez podejmowanie różnorodnych działań duszpasterskich, przez wypowiadanie się na konkretne tematy i zagadnienia teologiczne oraz poprzez motywowanie teologów do podjęcia się konkretnej refleksji teologicznej. W swoim nauczaniu oraz posłudze pasterskiej kard. Wyszyński łączył ze sobą i ujmował integralnie różne wymiary i wątki społeczno-teologiczne. Szczególny wpływ Prymasa na rozwój polskiej myśli teologicznej można zauważyć w dziedzinach duchowości i pobożności maryjnej, apostołstwa świeckich, patriotyzmu, teologii kapłaństwa oraz katolickiej nauki społecznej i teologii rzeczywistości ziemskich, zwłaszcza teologii pracy, kultury i narodu. Problem badawczy podjęty przez Doktoranta, odnoszący się do problematyki służby w życiu Kościoła, małżeństwa, rodziny oraz Narodu w nauczaniu kard. Wyszyńskiego, świadczy o świadomości Autora dotyczącej tego, że zagadnienie to jest dalej istotne i aktualne oraz wymaga pogłębienia (s. 19).

Praca nabiera wartości praktycznej także z faktu rzetelnego udokumentowania przez ks. Wrońskiego genezy społecznego nauczania Prymasa, o czym pisze on we wstępie do rozprawy, (ss. 8–9), podkreślając przy tym, że szczególną uwagę poświęcał sprawie motywowania wiernych do angażowania się w różnych wymiarach w życie małych i większych wspólnot (rodzina, Kościół, naród, społeczeństwo). Jest to tym bardziej warte uwypuklenia, ponieważ aktywność kard. Wyszyńskiego spotyka się dziś niestety z niezrozumieniem, zwłaszcza młodych duszpasterzy, urodzonych już wiele lat później, po jego śmierci, co z kolei blokuje rozpowszechnianie się jego nauczania w ramach funkcjonowania parafii (ss. 266–267). Rozprawa może więc przyczynić się do dogłębniejszego rozpoznania postaci Prymasa Tysiąclecia.

W końcu rozprawa wnosi ważne postulaty do współczesnej działalności duszpasterskiej. Chodzi tu głównie o to, by nauczanie prymasowskie było i dziś adresowane do różnych grup Kościoła – do duchowieństwa, do zakonników, do rodzin, odrębnie do mężczyzn i kobiet czy wspólnot świeckich. To pozwala – o czym słusznie pisze Doktorant – na bardziej zindywidualizowany przekaz, dzięki któremu będzie można wydobyć z nauczania kard. Wyszyńskiego akcenty związane z duchem służby właściwej dla danej grupy odbiorców (ss. 266–267).

4. Kwestie do dyskusji

Aktualna i ważna, nie tylko z punktu widzenia historycznego, treść rozprawy ks. mgr. lic. Stanisława Wrońskiego budzi zainteresowanie i skłania do dalszej dyskusji, a przynajmniej kontynuacji niektórych jej wątków. W kontekście tytułowego zagadnienia można sformułować kwestie do dyskusji. Dlatego proszę Doktoranta o ustosunkowanie się do następujących problemów z uwzględnieniem nauczania bł. kard. Stefana Wyszyńskiego:

- Jak realizowana jest służba wspólnotowa w parafii przez osoby świeckie?
- Jak powinna być realizowana postawa służby kapłanów wobec ojczyzny?

5. Wniosek końcowy

Rozprawa ks. mgr. lic. Stanisława Wrońskiego stanowi poważny przyczynek naukowy w pogłębione studium nad społecznym i teologicznopastoralnym nauczaniem ks. kard. Stefana Wyszyńskiego. Jest pierwszym dziełem naukowym, ujmującym w sposób całościowy problematykę znaczenia chrześcijańskiej służby wspólnotowej w nauczaniu Prymasa Tysiąclecia. Autor wykazał się umiejętnością pracy naukowej w zakresie stawiania problemów, krytycznej analizy źródeł, zdolnością syntezy i jasnością wywodu naukowego. Rozprawa stanowi też cenną pomoc dla osób zaangażowanych w realizację tego zadania, zarówno dla duszpasterzy, jak i świeckich współpracowników.

Stwierdzam, że recenzowana rozprawa *Rola i znaczenie chrześcijańskiej postawy służby wspólnotowej w świetle nauczania bł. Stefana Wyszyńskiego (1901–1981)*, mimo wskazanych powyżej niedociągnięć, spełnia wymogi określone w artykule 178. Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018 poz. 168) oraz zaleceniach

Rady Doskonałości Naukowej z 2022 r., a także w odpowiednich przepisach kościelnych, jednoznacznie kwalifikuje się do dalszych etapów przewodu doktorskiego.